Illés György

Hőskor

II.

Budapesten akkoriban csak egy magyar irodalmi orgánum, a havonta megjelenő *Kortárs* és egy hetilap, az *Élet és Irdalom* látott napvilágot. Működött ugyan még a *Nagyvilág* is, de abban külföldi irodalmat közöltek.

Az alapító triász mellett lassan kialakult a szerkesztőség. Szabó Ede kritikus és műfordító, Farkas László irodalomtanár és Tóth János újságíró kaptak kinevezést a tekintélyes számú jelölt közül. Miután Pándi Pál megtartotta egyetemi katedráját, és csak félállásban volt a szerkesztőbizottság tagja, így odavették 1962-ben Juhász Ferenc költőt szerződéses, majd belső munkatársként. 1963 elején Pándi Pál önként távozott a szerkesztőségből.

Hol van már az az idő, amikor nem tudták elnézni, hogy különböző színekben hetekig ott virítanak az első számok maradék példányai az újságárusok állványain, így hát összevásároltak belőlük, amennyit csak tudtak. Az egyik szerkesztőbizottsági értekezlet kezdetén egyszerre nyitották ki táskájukat, s ezek tele voltak a legfrissebb *Új Írás*-számokkal. Az érdeklődés aztán fokozatosan megszilárdult, sőt növekedni kezdett. Egyre-másra kaptak meghívásokat író-olvasó találkozókra a fővárosból és vidékről. Mégis aggodalmak, kétségek és remények közepette hánykolódtak az első hónapokban. Soha annyi rossz és gyenge kéziratot nem olvastak! Mintha a szerzők éppen azokat a munkáikat küldték volna el, amelyeket sehol sem tudtak addig elhelyezni. Az új folyóiratnak ez is jó lesz, úgysem merik visszaadni! – gondolhatták magukban. Akadtak olyanok, akik várakozó és óvatoskodó magatartást tanúsítottak. – Majd meglátjuk, hadd jelenjenek meg az első számok! – mondogatták maliciózusan vagy nem titkolt bizalmatlansággal.

Felkeresték hát a hallgatásra kényszerített, vagy háttérbe szorított vagy nem a jelentőségükhöz méltó módon szereplő költőket: Weöres Sándort, Benjámin Lászlót, Pilinszky Jánost, Kassák Lajost, Tamási Lajost, Sinka Istvánt. Műveiket olykor-olykor – íme a belső viták tükröződései! – kritikai megjegyzésekkel adták közre. Például Pilinszky *Rekviem*jét, Weöres verseit, Benjámin *Vérző zászlók alatt*

című költeményét, de erre a felemás megoldásra később már nem volt szükség. Az *Új Írás* vetett véget Juhász Ferenc és Nagy László „tetszhalott éveinek", és fórumot teremtett részükre, vállalva merész kísérleteiket. *„Lényegében a lap szeretetének segítsége adta meg nekem* – emlékezett vissza Juhász Ferenc – *azt a belső, sőt bátran mondhatom, a külső lehetőséget, hogy vegyem azt a depresszióból kilábalni akaró bátorságot, hogy újra fogalmazhassak."* (1986). Az *Új Írás*ban publikálhatta Örkény István az elbeszéléseit, s a híressé vált műfajának az *Egyperces novellák*nak első darabjait. A szerkesztőség visszatérésre biztatta, és szívesen fogadta azokat a költőket és írókat, akik börtönben raboskodtak, s kiszabadultak. Ajánlatukra írta Tardos Tibor *És győz az élet!* című irodalmi riportját, amivel ismét színre léphetett. Először az *Új Írás*ban jelent meg Déry Tibor az elbeszéléseivel, a *Számadás*sal és a *Cirkusz*al, amiket kötetének kéziratából választottak ki. Itt közölték a börtönben írt *G. A. úr X-ben* című utópisztikus regényének részleteit, az általa írt előszóval. Eörsi István eleinte szignóval jegyezhette kritikai publicisztikáit, majd 1962-ben már névvel közölhették esszéit, könyvbírálatait. Bihari Sándor, Buda Ferenc költeményeivel éppúgy találkozhattunk, ahogy Molnár Zoltán, Fekete Gyula szépprózai írásaival is.

Nagy figyelmet fordítottak az idősebb nemzedék alkotóira, akik közül egyre többen bizalommal vettek részt a folyóirat munkájában. Illyés Gyula verseit, epikai, drámai és kritikai írásait sorozatosan publikálták, már a második számtól kezdve. Ő volt az egyik legtöbbet szereplő *Új Írás*-szerző. Közölték *A kegyenc* és *A különc* című drámáit is, amikben az egyén és a zsarnoki hatalom viszonyának problémáival viaskodik. Lengyel Józsefnek azokat a műveit is megjelentették, melyek a Gulág kényszermunkatáboraiban átélt szenvedéseit (és előzményeit) az epika eszközével örökítik meg. Ott találjuk a lap támogatói közt Veres Pétert, Féja Gézát, Keresztury Dezsőt, Németh Lászlót, Szabó Pált, Takáts Gyulát, Tamási Áront, Tersánszky J. Jenőt, Vas Istvánt. Mögöttük felsorakoztak a korabeli középnemzedék neves költői és írói: Bárány Tamás, Cseres Tibor, Csanádi Imre, Rákos Sándor, Rónay György különböző műfajú műveikkel.

Az *Új Írás* magához ölelte a régebben indult, de akkor már a kibontakozás lehetőségeit kereső fiatalabb írókat és költőket. Helyet és teret adott nekik folyamatosan. Csoóri Sándor, Fodor András, Csanády János, Csák Gyula, Csurka István, Galgóczi Erzsébet,

Kalász Márton, Kamondy László, Moldova György, Molnár Géza, Sánta Ferenc, Sükösd Mihály és még mások húztak jellegzetes vonásokat verseikkel, novelláikkal és regényeikkel a folyóirat arculatára.

Hasonló fontos szerepet játszottak a folyóiratban a *Tűztánc* antológiában fellépő poéták legtehetségesebbjei: Váci Mihály (ő mint szerkesztő is meghatározó szerepet vállalt), Garai Gábor, Mezei András, Nyerges András, Ladányi Mihály. Akkoriban mint a madarak, a csoportosan érkező legfiatalabbak is lehetőséget kaptak az *Új Írás*ban és még másutt is, például az apám által válogatott s szerkesztett antológiában, a *Tiszta szomorúság*ban (1963, 1964). Köztük találkozhatunk Ágh Istvánnal, Baranyi Ferenccel, Bella Istvánnal, Csukás Istvánnal, Dalos Györggyel, Gyurkovics Tiborral, Hatvani Dániellel, Ratkó Józseffel, Serfőző Simonnal, Soós Zoltánnal, Tornai Józseffel. Hozzájuk társultak az *Új Írás*ban kibontakozó fiatal elbeszélők és drámaírók: Gerelyes Endre, Galambos Lajos, Salamon Pál, Szakonyi Károly, Simonffy András, illetve másutt fellépő és növekvő ifjú epikusok is (például Bertha Bulcsu).

Sokszínű eszmei és esztétikai törekvéseket képviselt s különböző irányzatokhoz vonzódott és kötődött ez a gárda az idősebbekkel együtt. Tanúskodott az *Új Írás* rugalmas befogadó képességéről, akaratáról és együttműködésre késztető erejéről az adott viszonyok, körülmények és lehetőségek között. Tény azonban az is, hogy apám három és fél éves főszerkesztői ideje nem volt elég a kortársi irodalom minden értékének felmutatásához, gondozásához. Persze hiányzott a kellő terjedelem is, bár a folyóiratot 1962 tavaszán hatról nyolc ívre emelték. Sajnos éppen csak elkezdeni tudták a határon túli magyar irodalomnak idősebb s fiatalabb költőit és íróit bemutató sorozatot, aminek terveit már elkészítették.

Bizonyos az, hogy sikerült az irodalomszervező és publikációs tevékenységüket egybekapcsolni a legkülönbözőbb esztétikai, szociológiai, erkölcsi és tudományos kérdésekről indított vitákkal. (A korabeli élet valósága szociográfiai, riporteri s epikai bemutatásának módszereiről, a korszerű életformáról és életmódról, az un. „fridzsider szocializmusról", a történelemszemléletünkről, a természettudományos világkép és a líra viszonyáról, az erkölcsről, az írói középszerűségről, a képzőművészetek helyzetéről, a fiatal költők és írók életformájáról.) Az olvasók nagy számban kapcsolódtak be a polémiákba, amiket aztán más lapokban, sőt országos konferenciá-

kon folytattak tovább. Jellemző, hogy nemcsak egy-egy szépprózai mű vagy tanulmány vált vitaindítóvá, hanem több *Új Írás*ban közölt költemény is. Például Juhász Ferenc *József Attila sírja* és Weöres Sándor *Antik ekloga* című verse. Országos méretűvé növő visszhangjukban a korabeli közízlés és irodalomszemlélet ellentmondásait fedezhetjük fel, nem egyszer agresszív formában.

Kevésbé volt sikeres az *Új Írás* irodalomszervező, alkotói bázist teremtő és publikációs törekvéseinek összehangolása a széleskörű kritikai igényekkel és munkával. Ez gyakran feszültséget okozott, és taszító távolító erőként hatott. (Például Németh László, Benjámin László, Tamási Áron és mások esetében.) Bár az is igaz, hogy a folyóirat sokrétű és nagyméretű kritikai tevékenységet fejtett ki, melyben számos idősebb és ifjabb kritikus vett részt – az erre vállalkozó írókkal és művészekkel együtt. Köztük találunk több korabeli tehetséges fiatalt is (Bata Imre, Kiss Ferenc, Kovács Sándor Iván, Pomogáts Béla, Török Endre és mások).

Apám hagyatéka közt bukkantam rá a statisztikai felmérésre, mely jól jellemzi az *Új Írás* műbírálói tevékenységének méreteit. Az 1962. év 8 számától az 1963-ban megjelent 10. számig 54 kritikus 82 írása jelent meg 92 műről. E kimutatásban nem szerepelnek az esszék, a glosszák, a kisebb jegyzetek.

A világirodalmi tájékozódást nyújtó és hagyományébresztő, s különböző dokumentumokat közreadó publikációk már jobban elősegítették a folyóirat általános feladatainak megoldását (József Attila és Vágó Márta, Ady Endre és Csinszka levelezéséből és egyebek).

A folyóiratot egyre gyarapodó olvasótábor vette körül. Különösen a fiatalok kedvelték. 5 200 példányban jelent meg az *Új Írás* első ízben, és három esztendő múlva megközelítette a 14 ezret. E gyorsiramú fejlődés párját ritkította a magyar irodalmi folyóirat-kiadás történetében. Szinte minden héten kaptak 3–4 meghívást egyetemekről, középiskoláktól, művelődési házaktól, könyvtáraktól, üzemektől, hivataloktól. Az *Új Írás* irodalmi esteken gyakran előadó művészek is felléptek, de az elhangzó művek javarészét maguk a költők és írók olvasták fel, vagy mondták el 50–100 és időnként 150 főt is meghaladó közönség előtt. (Egyetemi Színpadon, Kossuth Klubban és másutt, a fővárosban, vidéki nagyvárosokban és kisebb helységekben.)

A Százéves Étteremben tartották havonkénti találkozóikat, ahol együtt ültek idősebbek a fiatalokkal, néha pályakezdőkkel, az

ellenfelek a barátokkal. Kedves nyári találkozóhelyük volt a Berlin Étterem kerthelyisége, ahol törzsasztaluk mellett megfordult Tamási Áron, Vas István, Nagy László, Szécsi Margit, Kamondy László, Zelk Zoltán, Juhász Ferenc, Sánta Ferenc...